

the interstate level appeared at the end of the XIX – first half of the 20th century. It was revealed that in the second half of the 20th century the norms of international humanitarian law and the principles of international policy in the field of preventing military conflicts were largely effective, but in the 21st century, there is a significant reduction in their overall effectiveness. It is proved that in connection with cardinal changes in the means and forms of the implementation of armed violence, it has become virtually impossible today to apply the existing international regulators to prevent military conflicts.

Keywords: armed violence, political and legal regulation, interstate relations.

* * *

УДК 351.746.1(477)

Вонсович О. С.,

кандидат політичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин, ПрАТ
«Українсько–Польський вищий навчальний заклад
«Центрально–Європейський університет»
(Україна, Київ), sefnrof@ipnet.ua

Вплив політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки

Метою даної статті – є дослідження впливу політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки. Під час написання статті, автором були використані наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція. Основні одержані висновки полягають в наступному: рівень продуктивності системи забезпечення національної безпеки є низьким: це підтверджується рядом фактів, які свідчать не тільки про значний вплив політичної кризи, але і про високий рівень декларативності намірів зміцнити та розвинути систему національної безпеки; для мінімізації витрат по забезпеченню якнайбільшого кола національних інтересів потрібно проводити збалансовану економічну політику; також потрібна суттєва державна підтримка, яка повинна ґрунтуватися на забезпеченні інтересів, прав та свобод українських громадян; чим швидше суб'єкти забезпечення системи національної безпеки усвідомлять нагальну необхідність впровадження сучасних практичних механізмів, інструментів, підходів та засобів забезпечення національної безпеки, тим досконалішою та міцнішою буде обороноздатність та безпека України.

Ключові слова: система забезпечення національної безпеки, політична криза, суб'єкти, державна влада, національні інтереси, безпека.

Основною проблемою, яку досліджує автор в даній статті, – є визначення особливостей впливу політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки. Такими, які раніше не були достатнім чином обґрунтовані, видаються наступні аспекти: співставлення теоретичних засад функціонування системи забезпечення національної безпеки із їх практичним втіленням, визначення обставин, які заважають практичній діяльності системи національної безпеки.

В статті автором були використані матеріали вітчизняних ЗМІ, а також матеріали з офіційного веб-сайту Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, Офіційного інтернет-представництва Президента України, Урядового порталу, що дало автору можливість більш детально проаналізувати специфіку досліджуваної проблематики.

Метою даної статті – є дослідження впливу політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки.

За останні роки стан функціонування системи забезпечення національної безпеки (СЗНБ) значно погіршився внаслідок ряду причин, які пов'язані зі складною внутрішньополітичною ситуацією в країні. Збільшення чисельності внутрішніх та зовнішніх викликів та загроз негативним чином позначається на

стані національної безпеки. Однею із таких загроз є внутрішня політична криза, яка щороку посилюється на підставі збільшення розбіжностей у поглядах щодо сталого розвитку ключових державних процесів між різними політичними партіями та рухами. На підставі цього, деструктиву зазнає і система забезпечення національної безпеки, яка в останній час перебуває в критичному стані. Це збільшує вірогідність проявів ризиків та небезпек, а також знижує рівень захисту та обороноздатності. Для того, щоб більшою мірою зрозуміти ступінь негативного впливу політичної кризи на функціонування системи забезпечення національної безпеки, потрібно розглянути це питання в контексті процесу її реалізації.

Отже, почати треба з того, що в сучасному українському законодавстві відсутнє визначення терміну «система забезпечення національної безпеки»: ні в Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р., ні в Стратегії національної безпеки від 26 травня 2015 р. його немає. Раніше цей термін вживався в Концепції (основи державної політики) національної безпеки України від 16 січня 1997 р., яка втратила чинність на підставі прийняття Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р., в такій редакції: «організована державою сукупність суб'єктів: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України» [1].

Навряд чи розглядаючи дане визначення в контексті сучасної ситуації в державі можна сказати що має місце сукупність суб'єктів, які об'єднані цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів. Навпаки, ми можемо спостерігати розпорошеність у поглядах та забезпечення індивідуальних інтересів далеко не в цілях національної безпеки. Високий рівень корупції, тіньової економіки, злочинності говорить про неспроможність правоохоронної системи діяти ефективно в інтересах держави. Відсутність прямих конструктивних зв'язків між суб'єктами в рамках державної структури управління свідчить про нездатність забезпечувати комплексний механізм функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Далі, основними критеріями ефективності функціонування СЗНБ є її здатність забезпечувати:

– процес управління загрозами та небезпеками, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України;

– ефективне функціонування самої системи забезпечення національної безпеки України [2].

Сьогодні, з огляду на внутрішньополітичну та зовнішньополітичну ситуацію, навряд чи можна говорити про прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України. Зазвичай, цей розвиток подається у формі заяв, риторики, декларативності на різних форумах, конференціях, зустрічах [3; 4]. Але насправді, на практичному рівні, ми можемо спостерігати зовсім протилежну ситуацію, коли інтереси українського народу нівелюються з боку влади [5; 6]. Все це аж

ніак не сприяє ефективному функціонуванню системи забезпечення національної безпеки, а навпаки – заважає її прогресивному розвитку.

Однією з характеристик СЗНБ є ефективність, тобто здатність системи за найменших витрат якісно забезпечити якнайбільше коло національних інтересів. З огляду на прийнятий бюджет на 2018 рік видатки на безпеку не можна назвати найменшими. За словами прем'єр-міністра В. Гройсмана, витрати на безпеку та оборону в 2018 році будуть збільшені до 164,9 млрд. грн. з 143,6 млрд. грн., запланованих у держбюджеті на 2017 рік [7]. Це свідчить про те, що забезпечення національних інтересів обходиться державі достатньо дорого. Потрібно, також, відмітити, що спостерігається тенденція до щорічного збільшення витрат на безпеку та оборону, що свідчить про неефективність діяльності СЗНБ.

Для нейтралізації дисбалансу у системі забезпечення національної безпеки має бути сформована система стримувань і противаг, за допомогою якої можна буде гарантувати забезпечення прав особи і громадянина. Найбільш продуктивним у цьому напрямі вважається створення системи наступних гарантій:

- розроблення на підставі Конституції нормативно-правових актів, які регулюватимуть компетенцію суб'єктів СЗНБ, передбачивши конкретні сфери дії, права, обов'язки, принципи взаємодії та інші питання, що забезпечуватимуть ефективне функціонування збалансованої системи національної безпеки;

- формування недержавної підсистеми забезпечення національної безпеки;

- формування механізму забезпечення національних інтересів (інтереси особи, нації і держави) на локальному, національному, регіональному, міжнародному і глобальному рівнях як єдино пов'язаної системи;

- вдосконалення наявних і розбудова нових інститутів безпеки;

- розроблення механізму взаємодії та нагляду за суб'єктами СЗНБ з метою недопущення порушення законності, активне впровадження демократичного цивільного контролю над суб'єктами забезпечення національної безпеки.

В теорії система гарантій виглядає дуже яскраво, але якщо все це перевести в практичну площину в рамках існуючої політичної кризи, то виявляється, що зробити навіть «програму мінімум» видається дуже важкою справою.

По-перше, в нормативно-правовій сфері потрібно чітко закріпити термін «система забезпечення національної безпеки», який би в повній мірі відображав її зміст в сучасних умовах. На сьогоднішній день це зробити важко з огляду на складність та суперечливість процесу прийняття рішень у Верховній Раді України: це може затягнутись на роки, а документ потрібен вже сьогодні.

По-друге, існує нагальна необхідність становлення та розвитку недержавної підсистеми забезпечення національної безпеки, яка повинна складатись з інститутів, які повинні в повній мірі обстоювати інтереси, права, обов'язки та цінності українського народу. Сьогодні такі інститути, зазвичай, обмежуються громадськими об'єднаннями та організаціями, які, з огляду на недостатнє фінансування, не можуть

продуктивно здійснювати свою діяльність. Цей процес вимагає державної підтримки, але враховуючи існуючу політичну кризу, навряд чи можна очікувати у найближчому майбутньому позитивних результатів.

По-третє, в державі повинен бути чітко відпрацьований та ефективно діючий механізм забезпечення національних інтересів як всередині України, так і поза її межами. Про національний рівень вже було сказано вище, а на зовнішньому ми сьогодні можемо спостерігати зниження рівня ефективності діяльності закордонних представництв: це проявляється у посиленні риторичної та декларативної складових, які не завжди знаходять своє практичне втілення. Збільшення кількості заходів, у яких українські дипломати та політики приймають участь, ще не означає, що від результатів цих заходів є практична користь. Яскравим прикладом цього є Мінський переговорний процес щодо врегулювання ситуації на сході України, який тягнеться вже 3 роки, а бойові дії і досі тривають. Це свідчить про неефективність та неповноту виконання прийнятих домовленостей на практичному рівні.

По-четверте, потрібна доскональна реформа існуючих державних структур, які відповідають за національну безпеку, насамперед Ради національної безпеки та оборони України. Головною перешкодою в цьому є політична криза та високий рівень заангажованості української влади, яка не проявляє належної уваги щодо запровадження сучасної концепції та методології забезпечення національної безпеки. Без цього рішення, які приймаються в сфері національної безпеки, не будуть мати практичну доцільність, з огляду на відсутність теоретичного обґрунтування. Також існує нагальна необхідність створення нових інституцій, які б займались проблематикою національної безпеки, але оскільки це вимагає значних витрат з державного бюджету, навряд чи в контексті існуючої ситуації вони будуть створені в найближчому майбутньому.

По-п'яте, щодо механізму нагляду за суб'єктами СЗНБ, до яких відносяться Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, Прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, громадяни України, об'єднання громадян, Національне антикорупційне бюро України, потрібно зазначити, що його на сьогоднішній день не існує. Його впровадження потребує розробки відповідного нормативно-правового підґрунтя, а також наявності зацікавленості політичних кіл. Нажаль, цього нема, і, враховуючи наявність політичної кризи, навряд чи з'явиться в найближчому майбутньому. Відсутність такого механізму створює суттєві перешкоди на шляху ефективного функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Проаналізувавши сучасний стан системи забезпечення національної безпеки, можна зробити висновок про те, що рівень її продуктивності є низьким. Це підтверджується рядом фактів, які свідчать не тільки

про значний вплив політичної кризи, але і про високий рівень декларативності намірів зміцнити та розвинути систему національної безпеки. Сам факт того, що термін «система забезпечення національної безпеки» відсутній в чинних нормативно-правових актах, є свідченням приділення неналежної уваги з боку української влади щодо концептуальних та методологічних засад функціонування системи національної безпеки.

Не менш важливим є питання про мінімізацію витрат задля забезпечення якнайбільшого кола національних інтересів. Цього можна досягнути лише за умови проведення збалансованої економічної політики при умові стабільного економічного розвитку. Також потрібна суттєва державна підтримка, яка повинна ґрунтуватись на забезпеченні інтересів, прав та свобод українських громадян.

Отже, доти, доки на державному рівні не буде розроблено теоретичні, концептуальні та методологічні основи ефективного функціонування системи забезпечення національної безпеки, а також не буде подолано політичну кризу, національна безпека України залишатиметься в критичному стані. Чим швидше суб'єкти забезпечення системи національної безпеки усвідомлять нагальну необхідність впровадження сучасних практичних механізмів, інструментів, підходів та засобів забезпечення національної безпеки, тим досконалішою та міцнішою буде обороноздатність та безпека України.

Подальше дослідження даної проблематики сприятиме більш детальному з'ясуванню характерних особливостей функціонування системи забезпечення національної безпеки. Доцільним вбачається проведення аналізу концептуальних засад сучасної системи національної безпеки на предмет їх практичної реалізації.

Список використаних джерел

1. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України від 16 січня 1997 р. №3/97-ВР [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/otch/roz23.htm> (16.01.1997). – Назва з екрану.
2. Ліпкан В. А. Національна безпека України: [навчальний посібник] [Електронний ресурс] / В. А. Ліпкан. [2-ге вид.]. – К.: КНТ, 2009. – 576 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12281128/politologiya/sistema_zabezpechennya_natsionalnoyi_bezpeki_ukrayini. – Назва з екрану.
3. Ми вдячні Польщі за підтримку нашого шляху до НАТО – Петро Порошенко [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/mi-vdyachni-polshi-za-pidtrimku-nashogo-shlyahu-do-nato-petr-45038> (13.12.2017). – Назва з екрану.
4. Президент: Можливості розвитку малого та середнього бізнесу в громадах, формування інвестклімату – примножуватимуть доходи місцевих і державного бюджетів [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-mozhlyvosti-rozvitku-malogo-ta-serednogo-biznesu-v-44834> (04.12.2017). – Назва з екрану.
5. Олійник С. Ціна на початку на прогнози: темпи інфляції пришвидшилися [Електронний ресурс] / Експрес-онлайн. – Режим доступу: <http://expres.ua/finance/2017/11/02/269692-cinam-nachhaty-prognozy-tempy-inflyaciyi-pryshvydshlylysa> (02.11.2017). – Назва з екрану.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №409» №51 від 06 лютого 2017 р. [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249717533> (06.02.2017). – Назва з екрану.

7. Витрати на безпеку й оборону в 2018 році будуть збільшені на 14,8% – Гройсман [Електронний ресурс] / Цензор.нет. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/455511/vytraty_na_bezpeku_yi_oboronu_v_2018_rotsi_budut_zbilsheni_na_148_groyisman (15.09.2017). – Назва з екрану.

References

1. Kontsepsiia (osnovy derzhavnoi polityky) natsionalnoi bezpeky Ukrainy vid 16 sichnia 1997 r. №3/97-VR [Elektronnyi resurs] / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen pry Prezydentovi Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/book/otch/roz23.htm> (16.01.1997). – Nazva z ekranu.
2. Lipkan V. A. Natsionalna bezpeka Ukrainy: [navchalnyi posibnyk] [Elektronnyi resurs] / V. A. Lipkan. [2-he vyd.]. – K.: KNT, 2009. – 576 s. – Rezhym dostupu: http://pidruchniki.com/12281128/politologiya/sistema_zabezpechennya_natsionalnoyi_bezpeki_ukrayini. – Nazva z ekranu.
3. My vdiachni Polshchi za pidtrymku nashoho shliakhu do NATO – Petro Poroshenko [Elektronnyi resurs] / Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua/news/mi-vdyachni-polshi-za-pidtrimku-nashogo-shlyahu-do-nato-petr-45038> (13.12.2017). – Nazva z ekranu.
4. Prezydent: Mozhlyvosti rozvytku maloho ta serednoho biznesu v hromadakh, formuvannia investklimatu – prymnozhuvatymut dokhody mistsevnykh i derzhavnogo biudzhativ [Elektronnyi resurs] / Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-mozhlyvosti-rozvitku-malogo-ta-serednogo-biznesu-v-44834> (04.12.2017). – Nazva z ekranu.
5. Oliinyk S. Tsynam nachkhaty na prohnozy: tempy inflitsii pryshvydshlylysa [Elektronnyi resurs] / Ekspres-onlain. – Rezhym dostupu: <http://expres.ua/finance/2017/11/02/269692-cinam-nachhaty-prognozy-tempy-inflyaciyi-pryshvydshlylysa> (02.11.2017). – Nazva z ekranu.
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 serpnia 2014 r. №409» №51 vid 06 liutoho 2017 r. [Elektronnyi resurs] / Uriadovyi portal. – Rezhym dostupu: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249717533> (06.02.2017). – Nazva z ekranu.
7. Vytraty na bezpeku y oboronu v 2018 rotsi budut zbilsheni na 14,8% – Hroisman [Elektronnyi resurs] / Tsenzor.net. – Rezhym dostupu: https://ua.censor.net.ua/news/455511/vytraty_na_bezpeku_yi_oboronu_v_2018_rotsi_budut_zbilsheni_na_148_groyisman (15.09.2017). – Nazva z ekranu.

Vonsovych O. S., PhD in Political Science, associate professor of international relations department of Private Joint Stock Company «Higher educational institution «University of Central Europe» (Ukraine, Kyiv), sefinrof@ipnet.ua

Influence of the political crisis in Ukraine on functioning of the system of ensuring national security

The purpose of this article is to investigate the impact of the political crisis in Ukraine on the functioning of the national security system. During writing, the author used the following methods: analysis, synthesis, comparison, induction, deduction. The main obtained conclusions are as follows: the level of productivity of the national security system is low: this is confirmed by a number of facts that indicate not only the significant impact of the political crisis, but also the high level of declarative intentions to strengthen and develop the national security system; to minimize the costs of ensuring the widest possible range of national interests, it is necessary to pursue a balanced economic policy, and substantial state support is also needed, which should be based on ensuring the interests, rights and freedoms of Ukrainian citizens; the faster the subjects of ensuring the national security system realize the urgent need to introduce modern practical mechanisms, implements, approaches and means of ensuring national security, the more fully and tightly will be the defense and security of Ukraine.

Keywords: national security system, political crisis, subjects, government, national interests, security.

* * *